

SERI
SERIES
SERIE
SERIE

B

CILT
VOLUME
BAND
TOME

31

SAYI
NUMBER
HEFT
FASCICULE

1

1981

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

REVIEW OF THE FACULTY OF FORESTRY,
UNIVERSITY OF ISTANBUL
ZEITSCHRIFT DER FORSTLICHEN FAKULTÄT
DER UNIVERSITÄT ISTANBUL

REVUE DE LA FACULTÉ FORESTIÈRE
DE L'UNIVERSITÉ D'ISTANBUL

ORMAN İŞLETMECİLİĞİMİZDE TABİİ TENSİLİN YERİ

Prof. Dr. İbrahim ATAY¹

Türkiye'de 1950 den önceki 20 - 25 yıllık periyotta, yılda 3000 hektarlık bir ağaçlandırma temposu, 1960 - 1976 arasında da yılda ortalama 20.000 hektarlık bir ağaçlandırma temposu gerçekleştirilebilmiştir (ÜRGENÇ, 1980). 1976 sonu itibariyle yapılabilen sun'i gençleştirme ve ağaçlandırmaların toplamı sahası 552.048 hektar olabilmıştır. Bu sahalar, büyük çoğunluğu itibariyle, henüz idare müddetinin yarısına bile ulaşamamış, bakım çağında meşcerelerden oluşmaktadır. Ormancılığı eski ve ileri ülkelerde, son hasılat etası alınmaya yönelik işletmecilik uygulanan ormanlar, ormancının bilinçli müdahaleleri ile sun'i veya tabii, meydana getirilip idare müddetlerini doldurmuş ormanlar iken, Türkiye'de işletmecilik, tabiat ormanlarının işletmeye alınması ile sürdürülmektedir. Ülkemizde var olduğu bildirilen 20.170.196 hektar ormanın 11.936.805 hektarlık büyük bir kısmı, bozuk kuru ve bozuk balta-lık niteliğinde olup üretken (verimli) hâle getirilmeleri başka bir ifade ile, arzu edilen optimal kuruluşa kavuşturulabilmeleri, ancak sun'i gençleştirme ile mümkün olabilecek sahalardır. Zira, bilindiği üzere, bu sahalar, ağır tahribata uğramış, iyi gövdeleri tamamen alınmak suretiyle kapalılığı bozulmuş, toprağı yabancılaşmış, yıllar boyu otlatmaya maruz kalmış sahalardır (ATAY,1978). Orman Genel Müdürlüğü bu sahaları AGM'nin iş sahaları sayıp, istihşalini daha çok, yayınlanmış kayıtlara göre, 6.165.203 hektar olarak bilinen, normal korulardan yapmaktadır. Kaldı ki bu miktarı dâhi Silvikültürcü gözü ile normal kuru olarak kabullenmek zordur. Zira, ormanları kategorilere ayırırken kapalılığın % 11 ve üstünde olduğu kuru ormanlarını normal kuru saymışlardır (ERASLAN, ATAY, ÜRGENÇ, ÇANAĞCIOĞLU, SEKENDÜZ, KAPUCU, ATA, 1979). Hakikatte orman ekosisteminin bozulmadığı, ormanın kendi kendini yenileyebilmesi şartlarının süregeldiği sahalarda hiç şüphesiz bu 6 milyon'un epey altındadır. İşte bu husus önemle üzerinde durulmaya değer. Zira, önce de belirtildiği üzere, Orman Genel Müdürlüğü orman işletmeleri istihşallerini bu ormanlarda yoğunlaştırmıştır. Bilindiği üzere ormancılığın devamlılık ilkesi gözönünde tutularak, silvikültürel görüşle, yapılan kesimlerde, gençleştirme de istihşal kadar önemli, ondan ayrılmaz bir amaçtır. Ormancı eli ile yaşlı meşcere sahadan ayrılırken, aynı işletme amacını gerçekleştirecek olan genç generasyon sahaya getirilmiş olmalıdır. (SAATÇIOĞLU, 1971). Normal korularda, özellikle yukarıda işaret ettiğimiz doğal gençleştirme şartlarının var olduğu normal korularda, istihşali, istihşale konu yaşlı meşcereyi oluşturan ağaç türünün biyolojisine en uygun tabii tensil metodunu titizlikle uygulayarak yapmak suretiyle gayeye ulaşabiliriz. Aksi halde, yani sadece istihşali gaye edinip, kesim yapılan meşcerede gençliğin sahaya gelip gelmemesini umursamayan bir tutum ormancı işletmeciliği tutumu olamaz, olsa olsa müteahhit işletmeciliği tutumu olabilir.

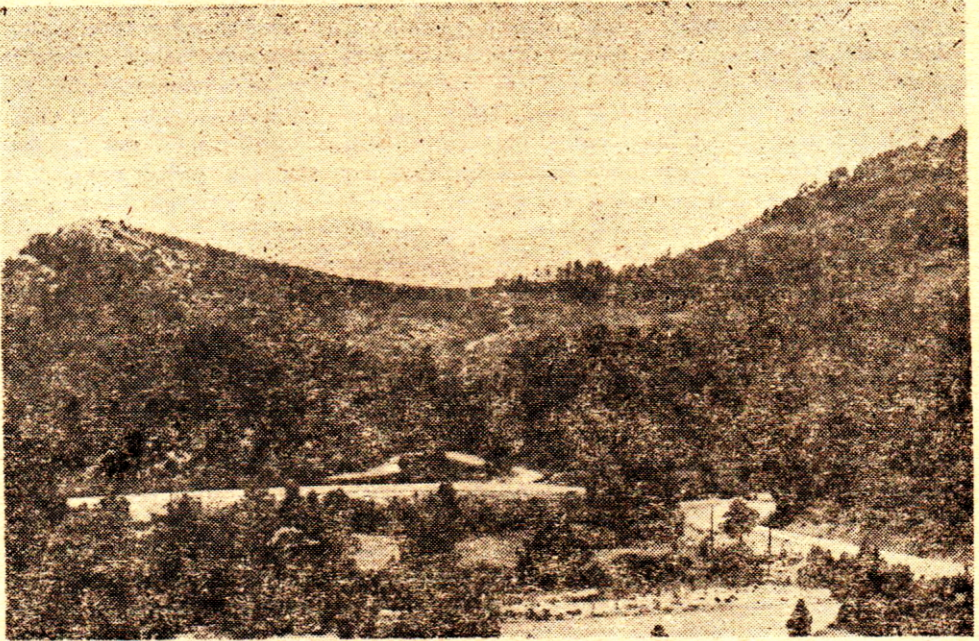
¹ I.Ü. Orman Fakültesi Silvikültür Kürsüsü, Bahçeköy - İstanbul.

Bugün işletmecilik faaliyetlerinin teksif edildiği verimli ormanlarımızda gençleştirmeye, özellikle doğal gençleştirmeye, şartlarının en mükemmel şekilde bulunduğu yerlerde dahi, gerekli önem verilmemekte, yaşlı generasyon sahadan alındığı halde, genç generasyon, birçok hallerde, sahaya getirilememiş bulunmaktadır. Bindiği üzere, tıraşlama işletmesi hariç, diğer gençleştirme metodlarından biri, belli bir yerde uygulanırken, son hasılat (eta) belli bir presedüre göre ve özel gençleştirme süresi (g) içine dağılmış olarak alınır. Yaşlı generasyonun, seçilen uygun metodun öngördüğü usul ve incelikte alınıp alınmaması, sahaya gençliğin başarılı bir şekilde gelip gelmemesine sebep olur. Başka bir deyimle istihsal ile gençleştirme aynı sürede, bu kesim presedürü ile, gerçekleştirilecektir. Bu nedenle sorumlulukların da, ayrılamiyacağını düşünmek gerekir. İşletmelerimizdeki uygulamalarda bu husus da gereğince dikkate alınmamaktadır. Bölge şefleri «ben istihsalimi yaparım gençlik gelirse gelir, gelmezse ağaçlandırmacılar (AGM teşkilâtı) gelir sahayı sun'i olarak gençleştirir» düşüncesiyle hareket eder görünmektedirler. Gerçi bugün dünyada eğilim sun'i gençleştirme lehine gelişmektedir (ÜRGENÇ, 1978). Fakat Türkiye'de halen ağaçlanacak sahaların büyüklüğü bir yana, orman ağaçları ıslahı tekniğinden faydalanma olanakları artıncaya kadar, mahallin doğal şartlarına en iyi adapte olmuş üstün vasıflı populyonlardan oluşan koru ormanlarımızda doğal gençleştirmeye önem vermek zorundayız. Zira başlangıçta da açıkladığımız üzere, Türkiye'de 11.936.805 hektar bozuk orman sahası sun'i gençleştirme konusudur. Buna genel orman sahasının genişletilmesi, örneğin, antropojen steplerin ağaçlandırılması, koruyucu orman şeritleri plantasyonları, kumulların stabilizasyonu ve kumul sahalarının verimli hale getirilmesi gibi orman alanına ilave faaliyetlerin gerektirdiği ağaçlandırmalarla; her sene orman yangınları ile yok olan ormanların ağaçlandırmaları dahil değildir. Görülüyor ki Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrol Genel Müdürlüğü'nün işi başından aşkındır. Adıgeçen Genel Müdürlük I. Teknik Kongrede kararlaştırılan yılda 100.000 hektar ağaçlandırma yapma hedefine gerek parasal ve gerekse eleman ve organizasyon bakımından ulaşırsa ve bunu gerçekleştirse bile, 11 milyon küsur hektar bozuk orman sahasının sun'i gençleştirilmesi için 110 yıla ihtiyaç var. Durum bu iken, bir de normal koru ormanlarında son hasılatın alınmasını, bilinçli tabii tensil metodlarına dayandırmadan, gelişigüzel yapmak, bu maktaları da eninde sonunda sun'i gençleştirmenin konusu hâline getirip, bozuk orman sahalarına katmak bir başka deyimle AGM'nin sırtına yeni yükler yüklemek caiz değildir (ATAY, 1978). Kaldı ki işletmecilerimiz doğal gençleştirmeye yönelmek ona gerekli önemi vermekle a) Ucuz gençlik elde edebileceklerdir; b) kaliteli gençlik elde edebileceklerdir; c) yüzölçümlerinin ortaya çıkardığı, mahalli yetişme muhiti ırklarının bekalarını sağlayacaklardır; d) işletme gayesine uygun meşcere terekübünü, doğal olarak yeni generasyona alarak, devam ettirilebileceklerdir.

Bu faydaları bilinmesine, birçok yerde de başarılı örnekleri bulunmasına rağmen, yaş sınıfları Amenajman planlarının uygulanmaya başlandığından bu yana, gençleştirmeye konu, son hasılat etasının alındığı sahalarda, tabii gençleştirme genellikle özlenen başarıya ulaşamamış, güneyin Kızılçam ve Sedir ormanlarında, kuzeyde Ladin ormanlarında geniş çıplak sahalara oluşmuştur (ATA, 1978; SAATÇİ-ÖGLU, 1979; ATAY, 1980). (Resim 1).

İşletmecilerimizin (Bölge Şeflerimizin) tabii tensilde başarısızlık nedenlerini, Türkiye'de tabii tensilin temel şartlarının (klimatik, edafik ve biyotik) yeterince elverişli olmaması gibi bir mazerete dayandırmalarının doğru olmadığını, ormancılığımıza zamanla kazandırılmış, başarılı örnekler ortaya koymuş bulunuyor.

Gerçekten Dr. Özdemir'in Antalya Kızılçam ormanlarında (ÖZDEMİR, 1980),

Resim 1. Antalya'dan Korkutell'ne giderken yolun sol tarafında Kızılcım meşcerelerinde güyük sahalarda yapılmış tıraşlama kesimleri. Nisan 1977. Photo : İ. Atay

Saatçioğlu'nun Belgrad Ormanı Kayın meşcerelerinde (SAATÇIOĞLU, 1970), Dr. Suner'in Düzce ve Akkuş Kayın ormanlarında (SUNER, 1978) ve Dr. Ata'nın Lâdin ormanlarında (ATA, 1980) tabii gençleştirme üzerine yaptıkları uygulamalı araştırmalar ile ortaya çıkardıkları başarılı objeler ve ayrıca, mahalli işletme elemanlarının, Çıglıkara ormanlarında Sedirde, Bolu Aladağ ormanlarında Sarıçamda elde ettikleri olumlu örnekler, doğal gençleştirmeyi çağdışı sayanların dikkatlerine sunulmaya değer çalışmalardır (Resim 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8).

Bugüne kadar tabii gençleştirmenin arzu edilen ölçüde başarılı olamaması veya kesim temposuna ayak uyduramamasının nedenlerini kanımızca aşağıdaki hususlarda aramak yerinde olur.

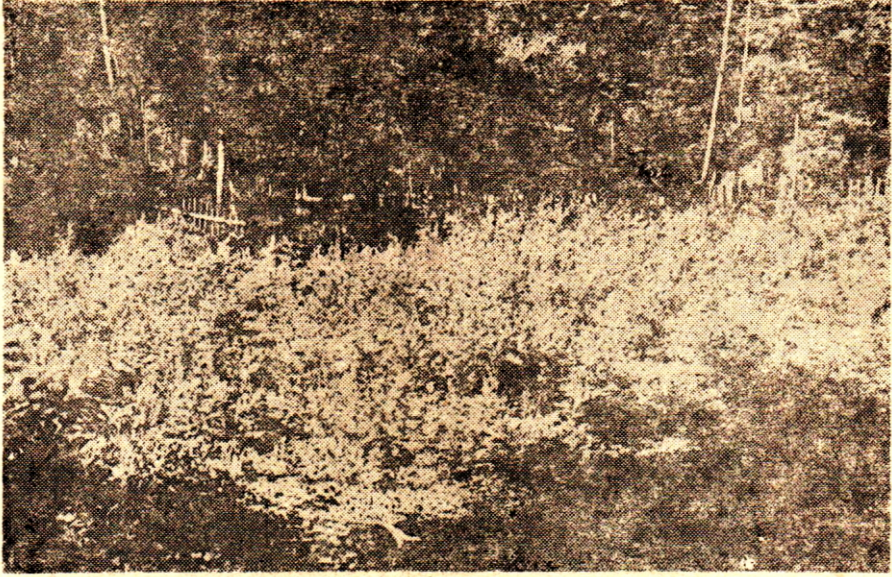
1. Evvelce de önemle belirtmeye çalıştığımız üzere, tabii gençleştirmede başarılı olabilmek öncelikle, ağaç türünün biyolojisini, meşcere kuruluşunu ve yetiştirme muhiti ilişkilerini, dikkatnazara alarak, gençleştirilmesi sözkonusu meşcere için en uygun gençleştirme metodunun seçilmesi ve seçilen metodun titiz bir şekilde uygulanmasını gerektirir. Uygulamaya yardımcı yetiştirme muhiti koşullarını tanımak ve belli bir metodu uygulayıp sonuca ulaşmak zaman alıcıdır. Bu süre, en azından özel gençleştirme süresi (g) kadar uzundur. Tatbikatta görüyoruz ki, birçok yerlerde ve hallerde ya isabetli gençleştirme metodu seçilemiyor, yahutda seçilen metodun gerekleri yapılmıyor. Bu hususta uygulayıcının yanlılığı, noksan bilgilerini tamamlamak, unuttuklarını hatırlamak için okumak ve örnekler görmeye gayret etmek yerine; ders kitaplarına geçmiş, bilinen gerçekleri dâhi, gereksiz yere araştırmaya kalkmasıdır. Uygulayıcının bölgesini iyi tanınması, ormanda her fırsattan yararlanarak daimi surette müşahedelerde bulunması, çalıştığı konuda yurd için-

de ve mümkünse yurd dışında örnekler görmesi hiç şüphe yokki çok yararlıdır. Ama, Amenajman planlarının, kendisine geniş sahalarda rutin gençleştirme görevi yüklediği bir kimsenin bu işleri araştırarak, yürütmesi, bugünkü bölge büyüklükleri böyle kaldıkça, mümkün değildir. Kaldığı bölge şeflerinin sık sık yer değiştirmeleri, değil ciddi bir araştırma yapmak, onun yukarda değindiğimiz müşahedelerde bulunmasına, yeterince örnekler görmesine ve bunları değerlendirerek, tıraşlama hariç, bir gençleştirme metodunu baştan sona uygulamasına dâhi imkân vermemektedir.

Resim 2. Belkrad Ormanında Kayının doğal gençleşmesi üzerine yapılan araştırmada 7 No. lu deneme alanından bir görünüm. Deneme 1959 sonbaharında başlatılmıştır. Resim 4 sene sonraki durumu tesbit etmiştir. Başarılı bir gençliğin sahaya gelmiş olduğu görülmektedir. %15 - 25 me-yilde kuzeye bakan bu deneme alanı ikiye bölünmüş, bir kısmında (7A) 3 m genişlikteki şeritlerde (tohum dökümünden önce ve sonra) toprak işlenmiş, ikincisinde (7B) 1,5 m lik şeritlerde aynı şekilde toprak şlenmiştir. Her iki halde de büyük başarı sağlanmıştır.

Photo : I. Atay

Resim 3. Resim 2 de adı geçen araştırma da 1 No. lu deneme alanı. %15 - 20 meyille batıya bakan bu deneme alanında da 1,5 m genişlikteki şeritlerde toprak işleme yapılmıştır (işlenmemiş ara şeritler 1 m) ve başarılı şekilde tabii gençlik elde edilmiştir. Photo: İ. Atay

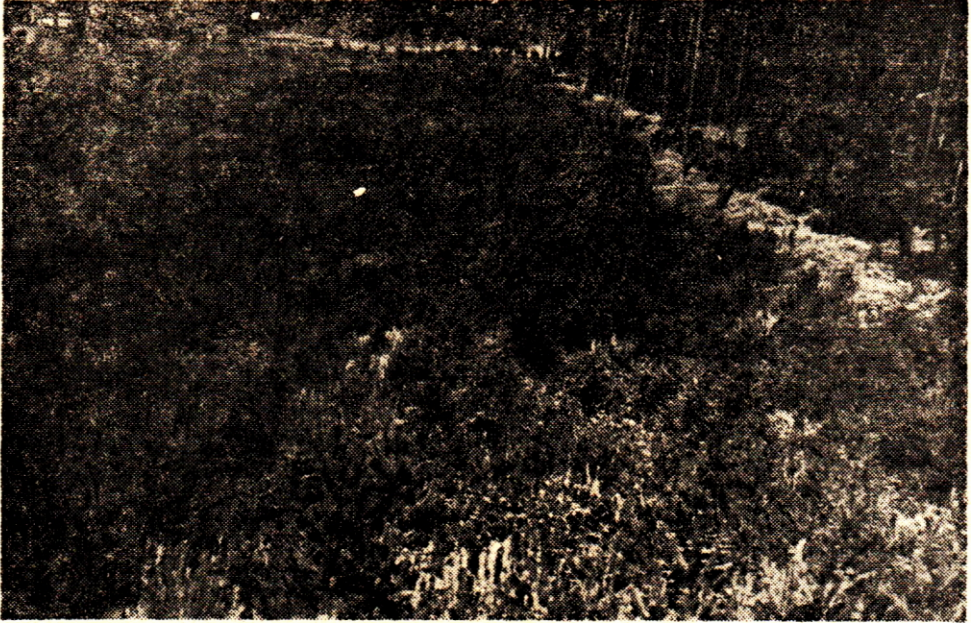

Resim 4. Bolu'dan 7 Göllere giderken Tuzak yaylası mevkiinde Kayın Kayın+Gökmar karışık maşceresinde doğal gençleşme. 7 yıl önce saha (rakım 1570 m) B.S.S. Gençleştirme metodu ile gençleştirilmek üzere ele alınmış ve tohumlama kasımı yapılarak işe başlanmış. Kayın ve Gökmar gençliği münferit karışıklıkta ve aynı yıl sahaya yeterli derecede gelmiş. Sahanın büyük kısmında ışık kesimleri yapılmamış. Resimde görülen genişçe boşlukta gençliğin gelişmesi iyi. Mayıs 1980. Photo: İ. Atay

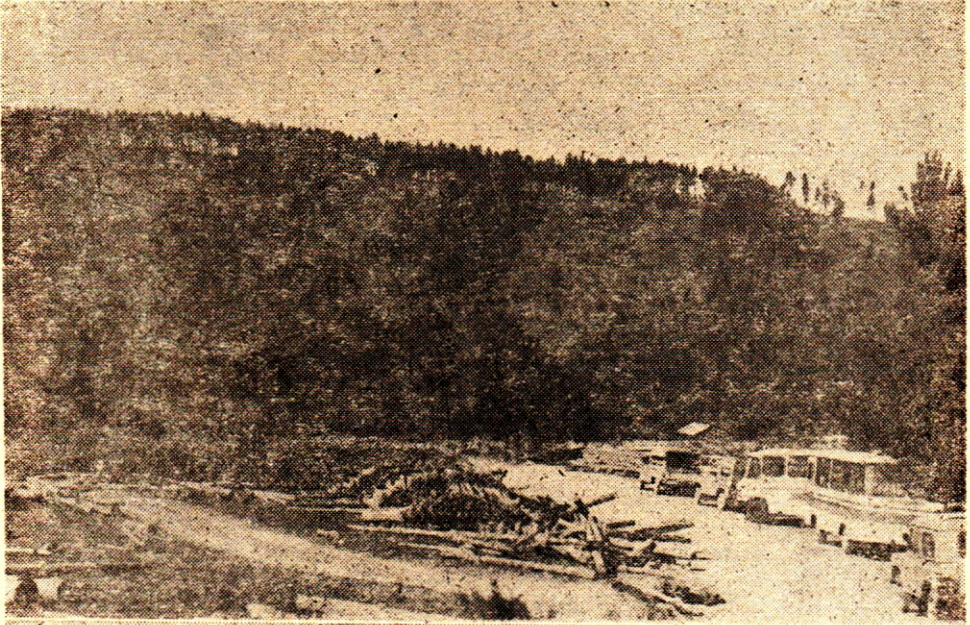

Resim 5. Karaçam + Kazdağı Göknaarı karışık ormanında (Karaçam üst tabakada), büyük sahalarda siper altında Kazdağı Göknaarı (*Abies equi-trojani*) gençliği. Gürgen dağı, Kavgalı makte yükseklik 1300 m.

Photo : C. Ata

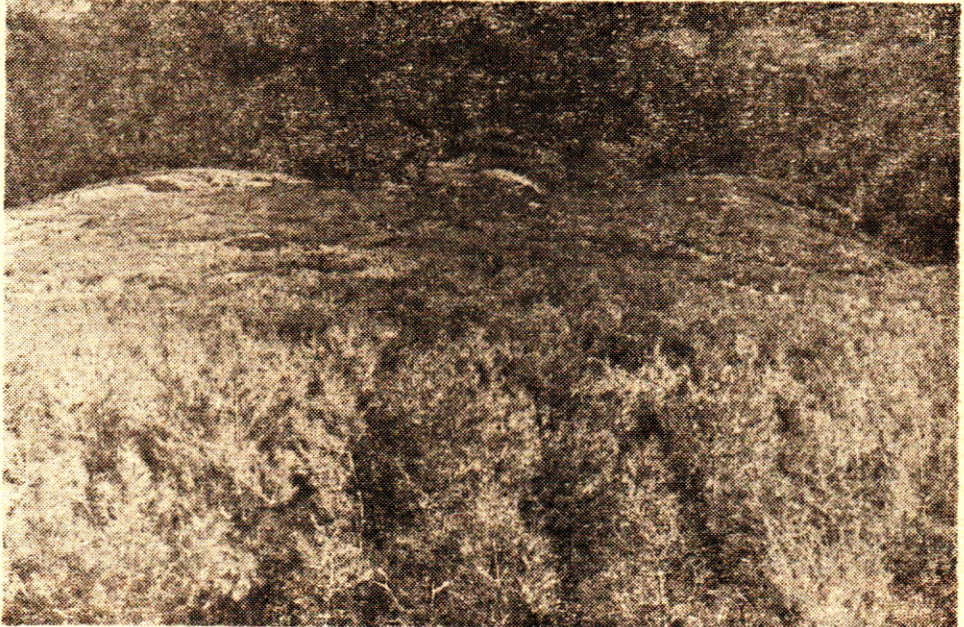

Resim 6. Bolu Aladağ işletmesi; ara ve alt tagakası Göknaar galip üst tabakası Sarıçam olan 120 yaşındaki meşcerede (yükseklik 1500 m). Göknaar öncü gençliklerini koruyarak uygulanan etekşeridi tıraşlama neticesi elde edilmiş Sarıçam + Göknaar gençliği. Başarılı bir gelişme; ancak, oluşmuş münferit karışımı devam ettirmek zor. Etek şeridi grup usulü veya kombine metot uygulanırsa İdi karışıklığının devamı daha emniyette olurdu. Mayıs 1980. Photo : İ. Atay

Resim 7. Bolu Aladağ işletmesi saf Sarıçam yağlı (120 yaş) meşceresinde etekşeridi tıraqlama (doğal gençleştirmeye dayanan tıraqlama) metodunun uygulanması. İlk müdahaleler muhtelif cephelerden 1971 sonbaharında yapılmış. İlk şeritler genel kaideye uygulanarak 2 ağaç boyu (60 m) genişlikte, müteakip şeritler (etekşeridi) 1 ağaç boyu genişlikte alınmıştır. Mayıs 1980.

Photo : İ. Atay

Resim 8. Kızılgamda büyük saha sipser gençleştirme metodu uygulanmasının başarılı sonucu. Antalya Başmüdürlüğü Kızılgam ormanları yüksek zon gençleştirme denemeleri (Özdemir). Sahayı kaplamış doğal gençliğin boşaltma kısmından sonra genel görünüşü. Mayıs 1975.

Photo : İ. Atay

2. Başarıyı engelleyen bir başka husus, gençleştirme alanlarının, gerektiği etkinlikte ve gerektiği sürece koruma altına alınmamasıdır. Gençliğin gelmesinde, tutunup gelişmesinde, hayvanların çigneme (ezme) ve otlatma, ısırma suretiyle yaptıkları zararlar çok büyüktür. Özellikle, keçilerin dolaştığı bir ormanda tabii tensilden konuşmak imkânsızdır. Türkiye'de keçi probleminin halâ halledilememiş olması, tabii tensil yönünden bir talihsizliktir.

3. «Gençleştirme çalışmalarında, sun'i gençleştirmenin tabii gençleştirmeye yardımcı olduğu, tabii gençleştirmedeki noksanların derhal sun'i gençlikle tamamlanacağı, yahut başarısızlık halinde tüm sahada sun'i gençliğin derhal sahaya getirilmesi gereği» bazı yerlerde ve hallerde ihmal edilmektedir. Gençleştirme çalışmalarına başlamadan mücehhez olmak gerekirken, başarısızlık görüldükten sonra fidan yetiştirip, tabii gençliğin yaşına intibak etmeyen, küçük fidanlarla gecikilmiş tamamlamalar yapılmaya çalışılmaktadır.

4. Son olarak ve önemle vurgulamak isterim ki, gençleştirme çalışmalarının başarısı Orman Mühendisinin bizzat ormanda çalışarak, öğrendiği metotları titizlikle uygulamasına bağlıdır (Müşterek rapor 1979). Türkiye'de bugün halâ İşletme ve Bölge sahalarının çok anormal sayılacak büyüklüklerinin yarattığı zorluklar yetiniyormuş gibi, birçok bölgenin bölge şefinden mahrum bulunduğu söylenen bir orman işletmeciliği uygulamasından başarısızlıklarla karşılaşılacaktır. Ormanlarımızın devamlılığını düşünüyor, başarılı teknik çalışmaları samimi olarak istiyorsak, bütün bölgelerin en az bir Mühendis veya Yüksek Mühendis tarafından idare edilmesini değışmez ilke olarak benimsemeliyiz. Hiçbir mazeret Orman Mühendislerini ormandan çekip almayı haklı gösterememelidir. Denizcinin genellikle çalışma sahası Deniz, Havacının Hava olduğu gibi Ormancının da çalışma sahasının Orman olduğu her Ormancı tarafından bilinmeli ve benimsenmelidir. Ormanlarımızın geleceği büyük ölçüde bu anlayışa bağlıdır.

KAYNAKLAR

ATAY, İ. 1978. Türkiye'de Tabii Gençleştirmenin önemi, şartları ve bazı öneriler. I.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 28, Sayı 1.

ATAY, İ. 1980. Türkiye ormancılığının önemli silvikültürel problemleri («Türkiye'de Ormancılık Gelişiminin Güncel Sorunları» konulu seminer'de tebliğ olarak sunulmuştur).

ATA, C. 1978. Lâdin ormanlarının bugünkü durumu ve uygun işletme şekilleri, Orman Mühendisliği Yıl 15, Sayı 5.

ATA, C. 1980. Saf Doğu Lâdini (*Picea orientalis* (L.) Link) ormanlarının gençleştirme sorunları (Doçenlik Tezi henüz basılmamıştır).

ERASLAN, ATAY, ÜRGENÇ, ÇANAKÇIOĞLU, SEKENDÜZ, KAPUCU, ATA, 1979. Yaş sınıfları Amenajman yöntemleri ile düzenlenen Amenajman planlarına göre yapay ve doğal gençleştirme metotlarının Türkiye koşullarına uygun bir biçimde uygulanması hakkında komisyon raporu.

ORMANCILIK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ, 1975. Türkiye Ormancılığı.

OZDEMİR, T. Antalya minikasında Kızılcam ormanlarında tabii gençleştirme imkânları ve buna ait araştırmalar (Doktora Tezi henüz basılmamıştır).

SAATÇIOĞLU, F. 1971. *Silvikültür II (Silvikültür Tekniği)*. İ.Ü. Orman Fakültesi Yayın No: 172.

SAATÇIOĞLU, F. 1979. *Türkiye ormancılığının bazı güncel sorunları*. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi Seri B, Cilt 29, Sayı 1.

SAATÇIOĞLU, F. 1970. *Belgrad ormanında Kayın (Fagus orientalis Lipsky) Büyüklük Maktalı Siper Metodu ile tabii olarak gençleştirilmesi üzerine yapılan deney ve araştırmaların 10 yıllık (1959 - 1969) sonuçları*. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri A, Cilt 20, Sayı 2.

SUNER, A. 1978. *Düzce - Cide - Akkuş mantıklarında saf Kayın meşcerelerinin doğal gençleştirme sorunları üzerine araştırmalar (Doktora Tezi henüz basılmamıştır)*.

ÜRGENÇ, S. 1980. *Ağaçlandırma Ders Notları*.

ÜRGENÇ, S. 1978. *Türkiye'de yapay gençleştirmenin bugün ve gelecekteki yeri ne olmalıdır?* İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 28, Sayı 1.